

ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น LOCAL WISDOM

เทศบาลตำบลท่าแพ
อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

เทศบาลตำบลท่าแพ
โทร.0-7576-267-8

คำนำ

“ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าแพ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช” ฉบับนี้ จัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการส่งเสริม สืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ และรักษาไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

เทศบาลตำบลท่าแพ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลท่าแพ ไม่นานก็น้อย

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

	หน้า
ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom).....	๑
ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น.....	๑
ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลท่าแพ.....	๒
ประเพณี/วัฒนธรรม ในเขตเทศบาลตำบลท่าแพ.....	๓

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

เทศบาลตำบลท่าแพ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ แก่คนไทย สามารถประยุกต์ หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุล ระหว่างคนกับสังคม และธรรมชาติ ได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมตามยุค กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

เทศบาลตำบลท่าแพ ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้สำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ และมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และหวังว่าเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่นฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน ในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่นต่อไป

◇ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถที่ผ่านกระบวนการคิด โดยใช้สติปัญญาของคนในท้องถิ่น หรือองค์ความรู้ ที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนเกิดผลดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย

◇ ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งออกเป็น ๘ สาขา/ด้าน คือ

สาขา/ด้าน ๑ ด้านเกษตรกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการการกสิกรรม/การปศุสัตว์/การประมง/การป่าไม้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ โคก หนอง นา เป็นต้น

สาขา/ด้าน ๒ ด้านหัตถกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานฝีมือหรืองานช่างที่ทำด้วยมือและอุปกรณ์อย่างง่ายโดยไม่ใช้เครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต เช่น งานจักสาน งานแกะหนังตะลุง งานทอผ้าด้วยมือ งานเย็บปักถักร้อย การทำหัวโขน เป็นต้น

สาขา/ด้าน ๓ ด้านอุตสาหกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานที่ใช้ทุน แรงงาน และเครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต โดยมีเป้าหมายในการผลิตสิ่งของเป็นจำนวนมากเพื่อการค้าและรวมถึงงานด้านการบริการ เช่น การทำเครื่องเรือนจากไม้แปรรูป (โต๊ะ/เตียง/ตู้) การแปรรูปสิ่งต่างๆ จากยางพารา เป็นต้น

สาขา/ด้าน ๔ ด้านการแพทย์ไทย คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เช่น หัตถเวชกรรมไทย (การนวดไทย/การนวดประคบสมุนไพร) การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค การผดุงครรภ์พื้นบ้าน โดยหมอดำแยของชาวไทยมุสลิม (โต๊ะบีแค) เป็นต้น

สาขา/ด้าน ๕ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น

สาขา/ด้าน ๖ ด้านศิลปกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้านและนันทนาการ เช่น การขับร้องเพลงอีแซว ลำตัด ลิเก หมอลำ โนรา เป็นต้น

สาขา/ด้าน ๗ ด้านภาษาและวรรณกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น ภาษาโบราณ ภาษาถิ่น หนังสือตำรา ตำรับอาหาร งานประพันธ์/บทประพันธ์ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เรื่องสั้น นวนิยาย นิทาน บทเพลงต่างๆ เป็นต้น

สาขา/ด้าน ๘ ด้านอื่นๆ (อาทิเช่น ศาสนา และความเชื่อในท้องถิ่น) เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ/พิธีกรรม ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีประจำถิ่น อาหารไทย/อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

◇ **ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลท่าแพ**

สาขา/ด้าน ๒ ด้านหัตถกรรม

ลำดับ	ชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	เจ้าของภูมิปัญญา	หมายเหตุ
๑	การทำอวนลาก	นายวิจิตร เกิดแสงสุริยงค์ ม.๑ ต.ปากพูน อ.เมืองนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช	

สาขา/ด้าน ๔ ด้านการแพทย์ไทย

ลำดับ	ชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	เจ้าของภูมิปัญญา	หมายเหตุ
๑	การนวดประคบสมุนไพร	ม.๑ ต.ปากพูน อ.เมืองนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช	

สาขา/ด้าน ๖ ด้านศิลปกรรม

ลำดับ	ชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	เจ้าของภูมิปัญญา	หมายเหตุ
๑	การทำเรือพนมพระวันออกพรรษา	วัดท่าแพ ม.๑ ต.ปากพูน อ.เมืองนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช	

สาขา/ด้าน ๗ ด้านภาษาและวรรณกรรม

ลำดับ	ชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	เจ้าของภูมิปัญญา	หมายเหตุ
๑	การสอนภาษาอาหรับ ให้เด็ก/ เยาวชนที่นับถือศาสนาอิสลาม	โรงเรียนสอนศาสนาดารุ้ลมุสลิมีน ม.๑ ต.ปากพูน อ.เมืองนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช	

สาขา/ด้าน ๘ ด้านอื่นๆ

ลำดับ	ชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	เจ้าของภูมิปัญญา	หมายเหตุ
๑	การให้ทานไฟ	วัดท่าแพ ม.๑ ต.ปากพูน อ.เมืองนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช	
๒	ลากพระ	วัดท่าแพ ม.๑ ต.ปากพูน อ.เมืองนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช	
๓	การทำปลาแห้งและปลาหนึ่ง	ชุมชนท่าแพมิตรสัมพันธ์ ม.๑ ต.ปากพูน อ.เมืองนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช	

◇ ประเพณี/วัฒนธรรม ในเขตเทศบาลตำบลท่าแพ

① ประเพณีสารทเดือนสิบ

ความเป็นมา

ประเพณีสารทเดือนสิบ มีวิวัฒนาการมาจากประเพณีเปตพลีของพราหมณ์ ซึ่งลูกหลานจัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ต่อมาพวกพราหมณ์จำนวนมากได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาและยังถือปฏิบัติในประเพณีดังกล่าวอยู่ พระพุทธองค์เห็นว่า ประเพณีนี้มีคุณค่า เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู กตเวทิต่อบรรพบุรุษนำความสุขใจให้ผู้ปฏิบัติ จึงทรงอนุญาตให้อุบาสกอุบาสิกาประกอบพิธีนี้ต่อไปได้ ประเพณีสารทเดือนสิบมีมาตั้งแต่พุทธกาลคาดว่า เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามาในนครศรีธรรมราช จึงรับประเพณีนี้มาด้วย

ระยะเวลาดำเนินการ

วันแรม ๑ ค่ำ ถึงแรม ๑๕ ค่ำเดือนสิบ แต่ชาวนครศรีธรรมราช นิยมทำบุญคือ วันแรม ๑๓-๑๕ ค่ำ

สาระสำคัญ

๑. เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพบุรุษ โดยรำลึกถึงคุณความดีของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว
๒. เป็นโอกาสได้รวมญาติที่อยู่ห่างไกลได้มาพบปะซักถามสารทุกข์สุกดิบต่อกันและได้โอกาสทำบุญร่วมกัน
๓. เป็นการเก็บเสปียงอาหารมีทั้งพืชผักอาหารแห้ง อาหารสำเร็จรูปจัดนำไปถวายในรูปหมับรับหรือสำรับ เพื่อที่ทางวัดจะได้เก็บรักษาไว้เป็นเสปียงสำหรับพระภิกษุสงฆ์ในฤดูฝน

② ประเพณีให้ทานไฟ

ความเป็นมา

ประเพณีให้ทานไฟ เป็นประเพณีเฉพาะของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่สืบเนื่องมาแต่โบราณ โดยจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ตั้งอยู่ติดชายฝั่งทะเล ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้น ในหน้าหนาวก็ไม่หนาวจัด เพียงแต่คนรู้สึกกว่าอากาศเย็นลงกว่าปกติ เนื่องจากไม่เคยชินกับอากาศที่หนาวเย็นลง ตอนย่ำรุ่งเช้ามีตึ๊งลูกขึ้นมาก่อไฟผิงเพื่อสร้างความอบอุ่น ประกอบกับชาวนครศรีธรรมราชยึดมั่นในพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนจึงพากันก่อกองไฟในวัดใกล้บ้าน แล้วนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาผิงไฟรับความอบอุ่น จากนั้นก็ตั้งเตาทำอาหารหวานคาวตามแบบพื้นเมืองถวายพระ เลี้ยงอาหารหวานคาวแก่เด็กวัดและประชาชนที่ไปร่วมงานทั้งหมด และถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

ระยะเวลาดำเนินการ

กำหนดจัดขึ้นใน เดือนยี่ ของทุกๆ ปี ไม่ได้มีการกำหนดวันที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกของประชาชนในแต่ละท้องที่

สาระสำคัญ

๑. เป็นโอกาสหนึ่งที่ได้นัดหมายพร้อมกันในตอนเช้ามืด เพื่อร่วมทำบุญเลี้ยงพระรวมทั้งร่วมรับประทานอาหารกันเป็นที่สนุกสนาน ซึ่งเป็นการสร้างสามัคคีในหมู่คณะได้ดียิ่ง

๒. ทำให้มีสุขภาพดีมีพลานามัยแข็งแรง เพราะการตื่นนอนตอนเช้าตรู่ได้รับอากาศบริสุทธิ์ ทำให้มีความสดชื่นเบิกบาน

๓. เมื่อได้ปฏิบัติตามประเพณีแล้วย่อมทำให้เกิดความสุขใจเบิกบานใจในผลบุญที่ตนได้กระทำ อีกทั้งยังได้เป็นแบบอย่างแก่ลูกหลานของตนด้วย

๓ ประเพณีลากพระ

ความเป็นมา

ในสมัยที่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นแล้ว พุทธศาสนิกชนได้อัญเชิญพระพุทธรูปซึ่งสมมุติแทนองค์พระพุทธรูปเจ้ามาแห่แหน ซึ่งเปรียบเสมือนการรับเสด็จและถวายภัตตาหารให้พระพุทธรูปเจ้าด้วยตนเอง พระภิกษุจีนชื่ออึ้งจิ้ง ได้จาริกแสวงบุญผ่านมายังอาณาจักรตามพรลิงค์ ได้พบเห็นชาวบ้านปฏิบัติประเพณีลากพระ จึงบันทึกจดหมายเหตุไว้ว่า “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่ง มีคนแห่แหนนำมาจากวัด โดยประดิษฐานบนรถหรือบนแคร่ มีพระสงฆ์และฆราวาสหมู่ใหญ่ห้อมล้อมมา มีการตีกลองและบรรเลงดนตรีต่างๆ มีการถวายของหอมและดอกไม้ และถือธงชนิดต่างๆ ที่ทอแสงในกลางแดด พระพุทธรูปเสด็จไปสู่หมู่บ้านด้วยวิธีดังกล่าว” ชาวท่าแพจึงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

ระยะเวลาดำเนินการ

ประเพณีลากพระ จะกำหนดจัดขึ้นในวันออกพรรษา คือ วันแรม ๑ ค่ำ เดือนสิบเอ็ด

สาระสำคัญ

๑. เป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญกับสังคมเกษตรกรรม ด้วยความเชื่อว่าอานิสงฆ์แห่งการลากพระ จะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล การทำบุญเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล จึงเป็นที่ปรารถนาอย่างยิ่ง การลากพระ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีกับวิถีชีวิตของคนในสังคมเกษตรกรรม

๒. เป็นการปฏิบัติตามความเชื่อว่า การทำบุญจะส่งผลให้ผู้ที่ทำได้รับบุญกุศลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต จึงมีการปฏิบัติตามประเพณีและความเชื่อตลอดมา

๓. เป็นการแสดงออกถึงความพร้อมเพรียง ความสามัคคีพร้อมใจในการทำบุญทำทาน และเกิดความสนุกสนาน

๔ ประเพณีอาบน้ำคนแก่ (ประเพณีสงกรานต์/รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ)

ความเป็นมา

อาบน้ำคนแก่เป็นประเพณีเกี่ยวเนื่องมาจากประเพณีสงกรานต์ชาวนครศรีธรรมราชเชื่อว่าในวันที่ ๑๔ เมษายน เทวดาที่เฝ้ารักษาเมืองทั้งหลายจะพากันขึ้นไปเมืองสวรรค์กันหมด ทั้งเมืองจึงปราศจากเทวดา วันนี้จึงเรียกว่า “วันว่าง” คือเป็นวันที่ทุกสิ่งทุกอย่างว่างเทวดาคุ่มครอง ชาวบ้านจะหยุดทำกิจการงานทุกอย่างเก็บสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ หมด ครกและสากตำข้าวก็จะแช่เอาไว้สามวัน ในวันว่าง ชาวบ้านจะนำภัตตาหารและเครื่องนมัสการต่างๆ ไปทำบุญที่วัดใกล้บ้าน จากนั้นจึงไปสักการะและสงฆ์น้ำพระพุทธรูปที่สงฆ์ที่สนามหน้าเมือง และนิยม-

รองรับน้ำจากการสร้งน้ำพระพุทธรูปหิงค์ เพื่อนำไปไว้ใช้ในงานมงคลที่บ้านของตนอีกด้วย เมื่อสร้งน้ำพระพุทธรูปหิงค์เสร็จแล้ว ชาวนครศรีธรรมราชจะนำอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไปให้ญาติคนแก่ที่ตนเคารพนับถือแล้วขออาบน้ำให้ท่านด้วย เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

ระยะเวลาดำเนินการ

ประเพณีอาบน้ำคนแก่ อยู่ในช่วงระยะเวลาของวันที่ ๑๓-๑๕ เดือนห้า (เมษายน) ของทุกปี ซึ่งจะเลือกเอาวันไหนก็ได้

สาระสำคัญ

๑. การอาบน้ำคนแก่เป็นประเพณีที่มีบทบาทในการควบคุมคนในสังคมให้วางตนให้เหมาะสมตามฐานะของตน คือเมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องเป็นผู้ใหญ่ที่ดีเพื่อให้คนเคารพนับถือ เมื่อเป็นผู้ nhỏก็ต้องแสดงความเคารพและมีความกตัญญูต่อผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ

๒. เป็นการแสดงถึงความกตัญญูทเวทต่อผู้มีพระคุณ อันได้แก่ คนแก่ในตระกูล บิดา มารดา ตลอดจนผู้ที่ตนเคารพนับถือทั้งหลาย

๓. เป็นการพบปะกันในระหว่างญาติพี่น้อง ซึ่งก่อให้เกิดความผูกพันกันในวงศาคนญาติ สร้างความสนิทสนมกลมเกลียวรักใคร่กันในตระกูลยิ่งขึ้น

๔. สร้างความอบอุ่นปลอบปลื้มใจให้กับคนแก่ของตระกูล ที่ได้เห็นความเป็นปึกแผ่นของลูกหลาน

๕. ทำให้เกิดความสุขความอิ่มเอิบใจ ให้กับผู้ที่ได้ร่วมพิธีทำบุญตามประเพณีอาบน้ำคนแก่

*** ** ** ** **

